НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА

КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ:

ЗА СРБИЈУ . . . . . 6 дин. МЕСЕЧНО

ОД ЈЕДНОГА БРОЈА . . . . . 0·40 дин.

ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ПОШТАНСКОГ САВЕЗА 15 дин. МЕСЕЧНО

УРЕЂУЈУ СКУПШТИНСКИ СЕКРЕТАРИ:

Ранко Петровић, Доброслав Ружић, Љуб. П. Ћирић.

БРОЈ 41 | НЕДЕЉА 20 ЈАНУАРА 1891 | ГОДИНА I

40 САСТАНАК

19 јануара 1891 год. у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК

Димитрије Катић

СЕКРЕТАР

Витом. Младеновић

(НАСТАВАК)

(Драгиша Станојевић)

Ја дакле мислим, да би се тачка седма могла усвојити као што је била у првом читању усвојена, и ја би предложио једну врло малу измену, којом би се јасније определило да се овде оће да казни неат. Овде стоји овако: „за подношење неистинитих извештаја Краљу или Народној Скупштини“. Но јасније би и боље би било да стоји овако: „За подношење лажних извештаја Краљу или Народној Скупштини“. Ако министар поднесе фактички лажан извештај, онда се мене не тиче, ко му је такав извештај доставио, да ли начелник или секретар, за мене је он одговаран Скупштини и Краљу.

Дакле ако би се хтела усвојити ова тачка по предлогу г. Ђурића онда би ја гласао за њу, ако би гласила оваком за подношење лажних извештаја Краљу и Народној Скуп. штини.

Мени би врло чудно изгледало, кад би ко казао: да неко поднесе лажан извештај, ту није било рђаве намере, а није било ни штете. Јест, поднеће данас један, сутра други, прекосутра трећи и т. д. и онда ће бити доста таквих лажних извештаја, који ће штетно утицати на земаљске послове. Сам тај факт, што може министар да подноси лажан извештај, а да га ни глава не заболи, то је грдна и велика морална штета за земљу, а кроз то и материјална.

Ранко Тајсић — После говора мога поштованог друга г. Драгише, ја ћу имати врло мало да кажем, а нарочито не могу да пређутим с тога што оћу да се и моје мишљење о томе веома важном закону зна. По измењеној редакцији, коју је предложио прота г. Ђурић, овде је од три питања начињено једно а то тиме; што је министар био крив у кратко: „за неистинито поднет извештај Краљу и Скупштини.“ Ту је спадала и злонамера и хрђаве последице. Дакле кад се ухвати такав лажан извештај од једног министра, онда је министар крив на било злонамерно или не, имале хрђаве последице или не, а данас, ако остане по старом као што председник министарства предлаже, онда треба доказати троје: је ли неистинит извештај, онда је ли крив? а ако је злонамерно, онда да ли је било штетних последица, па ако је све то доказано онда је крив? Дакле кад би остала стара редакција онда би требало доказати све троје, да је извештај неистинит, злонамеран, и да је било штетних последица, па тек онда да буде крив, а ако тога није било, онда он није крив. И шта би на послетку било? — Он би требао да каже свету како је он то злонамерно учинио и да су из тога произашле штетне последице и тек је онда крив, и по његову признању могао би се судити.

Ја мислим, да је министар свагда крив, кад поднесе лажан извештај. Ја ћу само да вам наведем примере какви могу да наступе.

Министар може да поднесе извештај Краљу, да је у срезу драгачевском буна; усљед таквог извештаја, тамо ће се послати одред жандара и сејмена, који ће тамо са казанима за кување јела да дојуре и да се улогоре, међутим кад стигне изаслани начелник или ко други, који треба да извиди право стање ствари, он се увери да нема никакве буне И зар у том случају да министар не буде одговоран зато, што нема зле последице?! Тако исто ако би дојурила чета пешака и коњаника по вако лажном извешћу, па ипак да министар није крив, зато, што није било рђавих последица и што није имао злу намеру?! Зар би он хтео да погину 10.000 људи па тек онда да буде крив?! Узмимо даље: један министар подноси Скупштини буџет од 50 милијуна прихода на коме се осниваjу расходи. Међутим ти су приходи уображени и кад не достигне приход долази задужење, те на тај начин може бити штете за нашу државу и за индустрију и за остале потребне цељи. Зар то није кривица? Ако то није кривица онда не знам каква још већа кривица може и да буде? Ако примимо предлог овакав какав је поднео прота Милан Ђурић и Скупштина на првом читању усвојила, онда ће нам министри одговорни бити за сваки неистинит извештај. Овим Скупштина хоће, да веже министре те да они не подносе неистините извештаје ни Круни ни Скупштини из којих се дешавају врло хрђаве последице.

Ако је њима, гг. министрима, то тешко по томе, што их могу њихови млађи да обману то, нека они поднесу закон по коме ће и они бити одговорни за подношење лажних извештаја. Ако би се пак усвојило по предлогу владином, онда можемо причати приче од Кулина Бана, али да имамо праву министарску одговорност, то никад имати не ћемо.

Као год што је г. Васиљевић навео, да је тешко доказивати неистину; ја би га замолио, да ми каже: како ће се доказивати злонамера? Ја сумњам, нпр. у оно што ми је неко писао, али могу ли из тога извести његову злонамеру, што ми је тако писао и што ме је слагао? Одкуд ја могу извести ту његову злонамеру, да л је он онда, када је писао, могао бити љут према државним стварима, нерасположен или друго што.

Ја не могу да разумем да може бити какве одговорности министарске ако остане она прва владина редакција

www.arhiv.rs

и сада гледа да протури. И за то молим Скупштину да прими предлажем редакцију, какву је при првом читању примила по предлогу Ђурића.

Михаило Поповић — Господо, још у напред изјављујем да се потпуно слажем са погледима поштованих посланика Драгише Станојевића и Ранка Тајсића, а слажем се једино с тога, што су побуде њихових захтева врло оправдане, и веома ценим оне њихове побуде, које пројстичу сигурно из начела: да сваки треба да одговара за свој рад. Па кад сваки одговара за свој рад, онда и министар треба да одговара за свој рад. Но у колико се с њима слажем у том погледу, не слажем се у ономе чиме они хоће, да га учине одговорним за његов рад. Не слажем се стога, што је њихов предлог тако незгодно састављен и да се бојим, да по њему неће бити изиграно начело одговорности за свој посао и да министри одговарајући за свој рад не одговарају и за туђ рад, што би било неправо и противило би се свима појмовима људске правде. Сумњам да има човека на свету који би хтео да одговара за другога, и само због тога, што би другога учинили одговорним за туђу погрешку, ми би смо се огрешили о оно начело: да сваки одговара за своја дела, па с тога и не могу да пристанем на редакцију тач. 7 овога члана како траже Драгиша Станојевић и Ранко Тајсић, јер би том редакцијом учинили то, да министри одговарају за погрешке других људи. Ако кажемо да је министар одговоран за подношење неистинитог извештаја, онда треба да видимо природу самога посла, којим се ти људи баве, па да видимо, ако ти људи, правећи свој извештај, располажу таквом могућношћу, да могу поднети истинит извештај онда то треба видети па ако се нађе, да су они увек у стању према своме положају поднети потпуно тачан и истинит извештај, усвојити поднесени предлог; али ако се опет нађе, да они и поред најбоље воље и савесности, често кривицом туђом а не својом, не могу то учинити, онда ће те допустити да би и тражење овога предлога било неправедно. Ми знамо да не само министар него ни председник једне општине, не може сам да стигне да прогледа и оцени све што је нужно па да може дати истинити извештај, него мора да се ослони на другога, на своје подчињене органе. Кад је тако са кметовима, у толико више мора да се ослон један министар, који управља једном струком, који има много помоћника и који има много посла.

При подношењу пак извештаја министар би требао да прође све и да се о свему осведочи сам, па онда тек извештај какав да пише, но министру је немогуће да тако што учини. Према овоме, хтео не хтео мора се ослонити на другог и мора пратити свој извештај на основу поднесених извештаја од стране својих подчињених органа. Један поднесе извештај добар, други такође добар и т. д. али се нађе да неко случајно поднесе погрешан или несависан извештај. Разуме се, да и министров извештај у толико само може изнети истине, у колико је она изнесена у извештајима његових органа на основу којих и саставља свој извештај. Тражити сад да министар поднесе тачан извештај онда, кад су они извештаји на основу којих је он правио, нетачни и њега правити за то одговорним то је по моме мишљењу неправо. Поштовани посланик Ранко Тајсић касао је: ми хоћемо да нама министар буде одговоран, а њему нека буду одговорни чиновници, о чијој одговорности, ако је нема прописане, нека поднесе предлог законски. Јест то постоји, они су одговорни за своја дела.

И то је право да чиновници одговарају за своја дела. Али да ли је право да за њихова дела одговара и неко трећи — да ли је право да буде кажњен ни крив ни дужан и неко други за њихова дела, па био то министар или не. Ја мислим да није. Вели се: да министар треба да одговара за то што није отворио очи при постављању чиновника, што није узео да изабере поштене и савесне чиновнике. Томе би могло бити места само онда, кад би природа људи била таква, да се може знати у напред какав је ко. Ја сумњам да има министара који кад узимају једнога човека у службу да га знају као неваљалца; сваки се узима са претпоставком да је ваљан, да је добар и да је савестан. Министар се може само онда уверити о неваљалству једнога чиновника, тек кад тај чиновник учини неваљалство и кад га обмане па он то види; није то нож да види јели оштар или туп, јели добар или неваљао. Према овоме, ако би смо усвојили ову тачку учинили би смо то, да онај човек, који би се примио за министра одговара и за туђа дела, што би било неправедно да ми као заступници који заступамо народ и све оно што је право, не би требали ову тачку да усвојимо, јер правда не би била задовољена и ми би дошли у незгодан положај. Ја не знам, ко би имао те куражи, да се прими једнога посла, да поред најсавеснијег свршења своје дужности, мора одговарати и за туђе кривице, и онда ба створили немогућност за људе, који врше министарски посао. И са тога гледишта треба ово одбацити.

Каже се даље, ко ће моћи доказивати да је какав извештај злонамера министрова и да је то нелогично. То је лепо. Извештај министров он се ослања на поднесене извештаје од чиновника, онда овај извештај кога министар подноси треба сравнити са тим извештајима, па видети да ли се слаже са тим материјалом на који се он ослања. Па ако се не слаже, ту се одмах види злонамера, јер министар, који је био у стању да поднесе тачан извештај и имао сав материјал при руци, па опет подноси извештај лажан и по својој вољи, онда се види очито његова злонамера.

Према свему овоме као што рекох, овде нема опасности и мислим да треба усвојити ту тач. 7 онако, како је била у првобитном владином предлогу.

Милан Ђурић — Нисам мислио, да ћу добити прилике да опет говорим, али како сам изазват говором више говорника, сматрао сам за дужност да и овом приликом кажем неколико речи о том питању.

Сва господа, која су говорила против оног мога предлога, који није сад мој лични предлог, јер га је Народна Скупштина усвојила на првом читању, они ме убедили нису да би тај предлог био штетан по правду. Јер кад сам предложио, да сваки одговара за своја дела, и као год што сам тражио да невин не страда, тако исто био сам и за то, да се кривац настрожије казни, па ма то био и министар, као и то да нико не измакне испод заслужене казне. Ја сам јасно изложио своје побуде у првом свом говору за што то предлажем. Кад би то опет чинио, то би ме далеко одвело а морио би ваше стрпљење, пошто су то мало час врло лепо објаснили моји поштовани другови доктор Драгиша, Ранко Тајсић и други. Ја, господо, никад нисам био у друштву таквом као што је Народна Скупштина, да истичем моју памет над осталима, нити пак да ја моје надзоре натурам другима, нити пак да уздижем моје родољубље над другима.

По мом дубоком уверењу ја не би замерио ако би се што из мога предлога и изменило, јер за то је друго читање, а нарочито као што видим и опозиција усваја предлог министра председника.

Али ипак очито је, да сам тај предлог предложио и и Скупштина га усвојила из оних узрока, што су као што знамо поједини људи подношали лажне извештаје владаоцу и Нар. Скупштини, што су више пута отуда долазиле штетне посљедице по земљу и народ.

Кад сам учинио тај предлог, учинио сам то с тога да се стане на пут, те да се Краљ и народ не доводе у сукоб те да отуда земља трпи многе штетне последице. Да се то у будуће не би догађало ја сам учинио овај предлог и Скупштина га је на првом читању и усвојила, па држим да ће то и у сад учинити, јер је праведан.

Риста Поповић — Ја, господо, не могу да се сложим с предлогом М. Ђурића, који је он учинио на првом читању и који је Скупштина усвојила. Не могу да се сложим с тиме из побуде, што би он био опасан, а по добре свесне и патриотичне министре.

Тако исто не могу да се сложим са Р. Тајсићем. Он је изнео 2 примера, 2 разлога који говоре да би министри — ако би ова одредба отпала, а остао првобитни пројект, мо-

WWW.UNILIB.RS

гли и у будуће поднашати буџет какав год хоће, да подношају лажне извештаје, да ти министри држави стварају штету и да никоме не одговарају. Буџет не ствара министар, него Скупштина, министар износи пред Скупштину један предрачун, а до Скупштине стоји оће ли му веровати или не; ако му верује она прима, ако не, она мења. Дакле министри и ако хоће не могу да поднашају буџет какав хоће, неискрен неистинит и т. д., него то зависи од нас самих. Ако немамо вере да су цифре праве ми их примамо. а ако не, онда ће мо тражити начина да се сбавестимо о неистинитоме, а при мићемо оно што је истинито.

Међутим постоји могућност да и сами министри могу да се преваре у поднашању буџета. Рецимо на прилику министар предвиди ћумручки приход у 4—5,000.000 годишње; лањске године донео је толико и према томе то је за њ најмеродавније да ће и ова година толико донети. Али деси се нешто друго. На прилику у Србији се сврше избори. Одједанпут наступа забрана од суседа на извоз наше стоке, свиња волова и т. д., спречава се дакле наша трговина. Трговина застане, застану и приходи ћумручки, а нарочито, ако и ми забранимо увоз продуката њихових у нашу земљу, онда то стање разуме се може да побуди наше грађане, те и избори могу да испадну друкчији. Долази опозиција на владу и она узима министра на одговор, што је поднео извештај да ће ћумрук изнети 4,000 000 а он донео једва 2,000.000. Министар је то учинио према прошлој години, али због случаја, који он није могао да предвиди приход је подбацио. Према овом предлогу М. Ђурића, који су потпомогли Ранко и Др. Драгиша министар би за такав извештај требао да одговара Скупштини. Ја мислим да не треба, јер он није могао да предвиди, шта се може догодити после годину дана.

Сад он је навео још и то на каже: Једном се капетану у срезу прохте да прогласи како у томе срезу има буне. Дигне се власт копа шанчеве, а после се докаже да нема ничега. Тиме се вели штети држава, а како капетан то није радио из зле намере, то неће бити ни крив.

Ја мислим да је он произвољно рекао како капетан то није хотимице радио. Капетан је у том случају радио са свим свесно, а не из незнања т. ј. намерно је радио и за такав рад треба да се казни. Ранко је тај пример рђаво навео; такав чиновник мора да се казни или ако не то онда ће министар одговарати Народној Скупштини. Дакле и један и други резон Ранков нису тако јаки, да би могли да убеде Скупштину, да не одустаје од првог решења и да не треба да што учини за добре министре те да не одговарају кад нису криви. Ја мислим, да и ако је Скупштина први пут примила предлог проте Ђурића да она имајући могућности да се размисли до другог читања, које је установљено да би се поправило оно, што је на првом читању рђаво решено, ја мислим, да ће сад оставити првобитну редакцију. Држим да је чак сада и прота Милан стекао друго убеђење, па да као предлагач треба да остане при своме предлогу. С тога мислим да ће Скупштина одбацити ову измену и примити првобитни предлог. (Чује се: да се реши.)

Драг. Станојевић — Ова тачка VII била је једанпут усвојена од Нар. Скупштине. Говорило се онда за и против, говори се и сад за и против, не видим никакве нове разлоге сад изнесене. Не видим ничега што је учинило, те је нама сад синуло пред очима, па треба да поправимо погрешку То невидим, а г. Р. Поповић види чак и то да је прота Милан у својој души морао се разуверити. Дакле ја не видим ничег новог а видим старо то, да је Скупштина једанпут усвојила овакво редиговану тачку VII.

Има разних ступања одговорности, то је и у правној науци признато. Може неко бити одговоран сасвим узгредно, може неко бити одговоран у већој мери. После има трећи ступањ, да неко одговара за најмању ситницу и најмању непажњу.

Не само за злу намеру, него и за непажњу има казна. Кад би се ово усвојило на пример у војсци, што се предлаже за министре, онда не би могла да постоји војска и војна дисциплина. Кад би н. пр. командант једног града, рецимо Београдског, пропустио да стане на пут метежу војника, који би се у град десио, он би био кажњен за нехат. Бадава би му било говорити: па шта сам ја крив, кад се буне солдати! Казните њих. Ја кривац нисам. Он би ипак био кажњен, ма да он одиста није изазвао бунт, јер се претпоставља да није био довољно обазрив и да није отворио очи, те да види и оно, што се иза његових леђа чини.

Као што рече г. Мика Поповић људи могу да се преваре и тако по његовом људи у опште не би могли да одговарају. Међу тим то се не може допустити, јер у војсци мора да влада потпун ред, и онај чијом је непажњом бунт изазван, биће строго кажњен, а онај, који га је потстакао биће и пушкаран.

Дакле, као што се види има више степени одговорности: има маленог, већег, и највећег степена одговорности; тражи се у свим пословима, да су интереси народни, интереси државни или на послетку и приватни што већма заштићени. Кад би се апстрактно, начелно говорило без призрења на Скупштину и земљу у којој се говори, и време у ком со говори, ипак би се морало закључити, да *централна власт треба да одговара највишим степеном одговорности.* А кад се то говори у Србији, и кад се зна, шта су радили министри у Србији, и шта ће још можда радити, кад се призна то, онда се има још један разлог више, да се у Србији установи највиши степен одговорности *тако, да министар одговара као војник.*

Михаило Поповић — Надам се да сам мало пре потпуно доказао мојим говором, да ако се прими тач. 7 као што је предложена, да ће се учинити ни више, ни мање, него да се они људи који постану министри доводе у тај положај да буду одговорни и за туђа дела. Тиме би се повредило оно начело, да је сваки човек одговоран само за своја дела. Нећу да спомињем ни оно што је поштовани Др. Драгиша казао да треба за министре да постоји највећа одговорност, нећу да помињем с тога, што овде није речено ни речи о величини казне, но само се говори о томе: за што министар треба да буде одговоран.

Сад ћу баш да напоменем један од оних примера, који су навели, па ће се видети, како ти примери војују за ово наше мишљење. Чини ми се да је један од г. предговорника рекао: шта ће мо радити у том случају ако један начелник пошље неистинит извештај и каже: у овом је крају буна и министар према таком извештају пошље војску. Ја ћу на то питање да ставим ово: а шта ће мо радити у том случају, ако се буна деси на министар добије извештај и не учини ништа да се о томе увери Па преко кога ће да се увери; хоће ли сам да иде у Драгачево или ће да верује својим подчињеним чиновницима. Јасно је да он мора веровати својим чиновницима, док се противно не увери и кад то стоји, да он треба да верује својим чиновницима, онда не ћете ваљда тражити, да министар буде одговоран и на погрешке другога. Ја мислим да је то право.

Драгиша Станојевић — Ради личног обавештења са г. Миком Поповићем, молим да кажем неколико речи. Г Мика Поповић непрестано у свом говору помиње, да нико не треба да одговара за туђ рад. Према његовом говору излази да у моме говору има и таке несмислености, да министар треба да одговара за туђ рад. Ја то не тражим; ја мислим да паметан човек не може ни тражити, да Петар и Павле одговарају за рад Јанка и Марка. Кад се тражи да министар одговара што поднесе лажан извештај, не тражи се да одговора за туђ рад, него за свој, и кад се тражи да командант једног града одговара за бунт у војсци, онда је то његов рад ма да он није правио никакав бунт већ његови потчињени. Тако је исто и са министром. (Чује се: то није исправка на говор).

Потпредседник — Изволте свршити говор. Ви имате право да учините исправке на говоре господе посланика, који су вам говор погрешно тумачили.

Драгиша Станојевић — Ја имам да одговорим, Г. Мики на то, што он тврди да сам ја казао, да министар треба да одговара и за туђ рад. То не стоји, јер кад се од мини-

WWW.UNILIB.RS

стра тражи да поднесе тачан извештај а не лажан и кад он поднесе лажан извештај онда треба да се казни; дакле он не одговара на туђ рад.

Мика Поповић — Баш то и јесте главно гледиште што ми, који се противимо вашем мишљењу тражимо, да се он не казни за туђа дела. Ако остане само тачка 7 онако, како ви хоћете, ми онда баш из онога примера, који сте навели мало пре, да он оснива тачност својих извештаја на извештајима млађих својих, онда је са свим природно, да ако они буду нетачни биће и његов извештај нетачан и неће бити престављено право стање ствари. Па сад да ли је право, да он одговара за туђа дела, и као што мало пре рекох он би зебао да иде сам чак до у Драгачево те де се о тачности својих извештаја извести. (Чује се: да се реши).

Потпредседник — Је ли вољна Скупштина да се реши (Јесте).

Милош Богдановић — Сва господа предговорници вазда су наводила неке примере како би могло да буде зло намера; па су се вазда објашњавали неким примерима, који су да ли постојали, а забој авили су да узму један живи пример Тополску буну Ви знате како је тада министар поднео извештај владаоцу, како ја то онда учињено диже се војска, опкољава Тополу, тражи Карађорђевића, а кад тамо нема ништа. Али да се запитамо какве су тада последице биле. Силоване су ћерке српске од 12 и 13 година, изгинули су људи и да ли сад пред таквим случајевима ми треба добро очи да отворимо и казне одредимо. Свакако треба, и с тога сам ја да остане редакција каква је на читању усвојена.

Гига Гершић — Господо, ова је ствар прилично испрљена и објашњена и по томе ја нећу бити дуг у свом говору, јер су већ наведени раслози и за, и против. Ја сам и при првом читању, кад је предлог г. проте Ђурића изнесен био против тога, а сад сам тога мишљења, јер увек сматрам да неистина треба да се казни за то, што је неморална. Ту неистину требало би казнити, кад би она била хотично и намерно изнесена, јер је тада неморална, иначе кад је неко каже незнајући, да је неистина, онда то није неморално и не треба казнити, јер то може да се догоди сваком, па и најпажљивијем и најсавеснијем човеку.

У опште овде је један случај засебне природе, ту је говор о неистинитом извештају, т. ј. да ли је оно, што је министар поднео Скупштини истинито или не, и у таквом случају примљено је при првом читању, да може бити крив и онда, кад је подне нестинит извештај; а то није хтео намерно да учини. То би било по моме мишљењу противно свима правним појмовима.

Ја хоћу да се обазрем само на оно, што је навео госп. Драгиша. Он каже, да има разних ступњева одговорности за злонамер, нехатност, непажњу и т. д.

Господо, што се овога питања тиче, ја мислим, да би ту могао министар према ономе што је формулисано предлогом г. Ђурића, да одговара, кад је поклањао и највише пажње, кад није било никакве нехатности, јер и при његовој пажњи може да му се поткраде какав неистинит податак у извештај и свакако ту не може бити говора, да је он крив за непажњу и нехатост.

С друге стране, оно што је навео г. Драгиша о команданту војске, то није пример, који некога може да убеди, да је његово мишљење правилније, јер, господо, кад је командант допустио, да се његовом непажњом дигне буна у ономе одреду војске којим он заповеда, онда значи, да није вршио своју дужност као што треба, и он је тада одговоран за невршење своје дужности, а осим тога, он непосредно рукује тим батаљоном, и ако тако врши своју дужност онда нема сумње, да ће он знати за све што се ту догађа, али кад један министар који управља целом земљом, једном струком, која је распростртa по целој земљи, прими извештај, који је истинит и кад он нема могућности, да све то испитује на самом лицу места, онда је то други случај, који се са овим не може ни упоредити.

Ја осим тога имам један од најглавнијих разлога, који ме руководе, да будем против онога, што је на првом читању усвојено, а то је у овоме: Као кривица у једном закону означава се оно, што се може тачно и прецизно одредити, у чему се та кривица састоји а уз то мора дело кривице бити такве природе, да се сваки може сачувати, да не упадне и ту кривицу; али кад ви кажете, да министар одговара за сваки неистинит извештај без обзира да ли је он то хтео да учини или не, ја онда држим, да се од тога не може ни један министар сачувати; ја свакако мислим, да треба дати могућности свакоме, да се од кривице може сачувати, али кад ја као министар према овоме поднесем извештај, ја ипак не могу бити никад сигуран, да ли је он баш са свим тачан и ако сам сву пажњу обратио, да он буде што тачнији, по томе ја не могу да будем сигуран, да нисам учинио какву кривицу.

Свакако, дакле, кривица треба буде таква да зависи од моје воље и пажње, да је учиним или не учиним, а ако је кривица такве природе, да се и при највећој обазривости може у њу упасти онда такву кривицу казнити било би противно свима правним појмовима.

И ја и сваки други, који би сео на ту столицу не би био сигуран, да не упадне у ту кривицу и ако сваки такав зна, да је био сувише обазрив, али му непрестано виси над главо мач, да ће се нешто у његовом раду наћи нетачно, и да ће упасти у ту кривицу. Дакле где се ја од кривице не могу да сачувам, ту и не може бити кривице. То је једно. Друго г. Ранко казао је, да би се тим олакшало министру, што ће се најстрожије мере употребити против органа, који то поднесу. Па рецимо да се збиља уведу најстрожије казне за таква лица, ма да те мере и данас већ постоје у закону, да ли је тиме отклоњена могућност да се опет такав случај не деси? Ја имам рецимо у руци власт да могу казнити сваки подручни орган, који ме нетачно и неистинито извести, па ипак и при свем томе може бити људи, који ће то ипак учинити по злој вољи или по недовољној пажњи, па шта мени као министру помаже, што ја њега могу и најстроже казнити, кад сам ја кривицом мојих извештача поднео неистинит извештај и кад ја сад већ зато одговарам; да ли је то штит којим се може један министар заклонити, да у ту кривицу не упадне? Није, али ипак биће људи, који при свем том ће да учине то, па сад да ли је то штит, којим се може један министар заклонити да у ту кривицу не упадне.

Ћу само још то да напоменем, да ова одредба о неистинитом извештају не постоји ни у једном закону о министар. одговорности страних држава, осим у румунском и г. министар председник нашао је то једино у румунском закону и мислио је да учини добро те да то у наш закон унесе. Међутим та тачка и у румунском закону о министарској одговорности гласи овако: „*злонамерно и на штету државних интереса* превари народно представништво о стању државних ствари (послова)“ али ми смо при првом питању ишли још и даље да казнимо и онда кад није злонамерно и на штету државних интереса рађено. Дакле из свију ових разлога не могу да се сложим, са редакцијом, која је по предлогу г. проте Ђурића усвојена већ са оном, која је у првобитном пројекту владином изнесена.

Др. Драгиша Станојевић — Тражим реч ради личног обавештења.

Потпредседник — Ја вам не могу дати реч ради личног обавештења, јер чл. 63 пословника са свим је јасно опредељено, кад се може дати реч после решења скупштинског да се више о једном предмету не говори. Може неко тражити реч ради личне одбране, ако је од кога нападнут, но то није било. Други је случај: кад неко тражи реч да исправи свој навод који је тамо други погрешно изложио. Ни тај случај није. И трећи је случај кад може тражити реч: кад хоће, да исправи свој говор, који је дао повод каквом неспоразуму. Ни један од ових случајева код вас није, и за то вам не могу дати реч.

Стојан Рибарац — И ја сам тражио реч. (Чује се: решено је да се више не говори:)

Молим вас нека се Скупштина изјасни, хоће ли ми дати да говорим.

Потпредседник — Молим вас, господине, пошто сврши говор г. Паја Вуковић онда се може о томе Скупштина изјаснити.

П. Вуковић — Дуга дебата о овој тач. 7 доказ је да је ово врло важна ствар, па томе ме је и побудило, да кажем и ја неколико речи. Ја нисам устао да браним министре. Увек сам желео и желим, да сваки за свој рад одговара, па тако исто и да је министер што јаче одговоран за свој рад. Али као што ово желим, тако исто не желим, да неко забадава и за неат одговара. И слушајући разлоге и једних и других посланика, који су о овоме предмету говорили, ја сам стекао уверење, да треба да остане она реч за „злонамерно подношене неистинитих извештаја и т. д.", дакле да остане она реч, као што је и у предлогу владином. Но мени не изгледа то јасно, што је у тој тачци даље казано: „кад услед њих буду донесене *законодавне одлуке* штетне по државу." Зашто да баш морају бити донесене законодавне одлуке?! Ја мислим да министар треба да одговара за злонамерно подношење неистинитих извештаја и онда, кад би они били штетни по државу, без да се усљед њих доносе какве законодавне одлуке. С тога дозволте ми да предложим оваку редакцију, пошто се оне речи, кад „усљед њих буду донешене законодавне одлуке" избришу и онда та тачка 7 да гласи (чита).

„Седмо. *За злонамерно поднашање неистинитих извештаја Краљу и Народ. Скупштини, и кад усљед њих буде штете за државу*" и молим 12 посланика да ме потпомогну. (Потпомажу га.)

Председник мин. савета С. Грујић — Ја примам ту измену.

Потпредседник — Кад је председник министар. савета пристао на ову измену онда може бити говора само о тој измени и за то ако ко хоће о томе да говори нека се јави.

(Вичу: да се реши.)

Стојан Рибарац — Ја тражим реч.

Потпредседник — Хоћете ли о овој измени да говорите?

Стојан Рибарац — Ја хоћу у опште да говорим.

Потпредседник — Скупштина је одлучила: да у опште не може бити више говора и за то ако хоћете о овој измени да говорите, онда вам могу дати реч.

Молим вас, председништво никад није дошло на ту мисао да коме посланику закраћује реч. Председништво пошло је увек на руку: да се дебата о једној ствари до краја исцрпи и ако је се по неколико пута викало да се реши, председништво није стављало то на гласање. Но кад је цела Скупштина тражила, да се прекине дебата, ја сам ставио на гласање: је ли Скупштина довољно обавештена и она је изјавила да јесте, и по томе значи, да више о томе предмету не може бити говора.

Стојан Рибарац — Господо, налазећи се у положају опозиционара, ја бих, ако би хтео да по сваку цену правим противност свакоме па и умесном захтеву владе, ја бих устао да потпомогнем преддог г. Драгише Станојевића и Р. Тајсића. Али ја и у положају опозиционара, кад говорим оно, што ми је права дужност, коју ми налаже моје занимање, као правника, и мој посланички положај а то је дужност, да говорим истину. И према томе кад се овде своди говор о томе: да ли је нужно, да уђе у редакцију ове тачке она реч „злонамерно" сматрам за дужност да кажем, да је та реч од свим нужна. Отоме: да ли је један човек учинио какво дело кривично са намером или из нехата има да се цени по околностима у којима је то дело учињено. То, дакле, није тешко доказати, нити је не могућно доказати, као што нека господа мисле. Нити, господо, треба губити из вида, да, и за дело учињено из нехата, може неко да буде крив, ако је то његово сопствено дело; али у овој тач. 7 узета је реч „злонамерно подношење неистинитих извештаја и т. д." и та је одредба дала повода недовољном разумевању саме ствари и овде је изазвао читави низ објашњења, која су неоправдана.

Они примери, које је г. Ранко Тајсић навео, они су заиста убедљиви, но они су овом тач. 7 обухваћени речима: „ако се буду појавиле штетне последице по државу" јер се у примерима, које је г. Тајсић навео већ појавила радња која је штетна угледу и реду државном. Тој бојазни дакле нема места. У осталом, ако би законодавство нашло разлога да казни и лаж која не доноси никаквих последица за државу, може да наступи случај да неко одговара и за туђа дела. Ну такве правне установе и јавно мишљење и Скупштина свакад имају места и разлога, да казне кривца, лажова и ако његово дело не донесе штетне последице по земљу. Свака таква лаж може бити обелодањена и онда Скупштина може томе човеку да затвори врата и да га најури, те ће она тиме да покаже и другима примера те да више не лажу.

Али, господо, сем овога има још једна ствар, због које по мом мишљењу треба да уђу, оне речи „злонамерно подношење неистинитих извештаја". У кривичном законику има један § који прописује казну за оне чиновнике, који поднесу лажан извештај својој предпостављеној власти. Но казна која је прописана кривич. закоником за ниже чиновнике, много је блажија од казне којом хоћемо да казнимо министра, кад такав лажан извештај поднесе Скупштини. И сад ако хоћемо да радимо право, требало би да ово двоје доведемо у сагласност положај министра према Скупштини и положај нижег чиновника према министру. Јер кад се казни малом мером нижи чиновник, онда каква разлога има за строгу казну једнога министра, који своје извештаје црпе из извештаја својих потчињених органа.

Напослетку, господо, Скупштина је, као што сам и мало пре напоменуо, контрола над радом појединих министара. Она је дужна да чува то своје право надзора. Она као најпоузданији извор права и моћи државне дужна је, да пази, да се не дешавају онакви чуда, каква се десише.

Ако Скупштина буде досљедна свом позиву, ако буде стално, истрајно мудро и без страсти вршила своја права, она неће никад пропустити једнога министра без икакове казне за лажан извештај, па ма он то дело учинио злонамерно или без намере.

Право да вам кажем господо, ја хоћу да вам кажем и разлог, који ме је покренуо да говорим о томе питању; јер према вашем расположењу ја неби ни узимао реч да говорим, да није пао један такав пример, којим би се хтео да изопачи један истинит догађај. (Жагор).

Потпредседник — Ако ви сада подевате прошле ствари онда неће томе бити краја. То нема никакве везе са овим предложеним изменама.

Стојан Рибарац — Напоменута је овде тополска буна. О томе ћу ово рећи: (Жагор). Кад сте трпели онога, који је о овоме тврдио, трпите и мене. (Жагор).

Ја сматрам за дужност ово: ако се мисли да се тај прекор упућује нама на левој страни, онда је то неосновано у Скупштини. При свем нашем одушевљењу за слободу, ми нисмо никад били нити ћемо бити присталице правдања још и онакве радње, као што је тополска буна. Но ако би било места прекору за ту буну — (Чује се: није, није), обратите се на садањег председника министарства г. Грујића, он је тада био министар војни, и ако има до кога какве кривице, то је он крив. (Жагор).

Драгиша Станојевић — Мило ми је што могу констатовати да је бар у неколико, ако сам добро разумео предлог г. Вуковића, у исти предлог ушла мисао проте Ђурића, коју сам и ја заступао. Г. Вуковић предложио је да отпадну речи: „кад услед тих буду донесене законодавно одлуке" и тим начином, ма да је остала реч „злонамерно", ствар је у неколико поправљена.

Ранко Тајсић — Поднешеним предлогом г. Паје Вуковића није ублажена ни у колико моја зебња о слабој страни овог закона, па о предлогу нећу ни говорити, него ћу прећи на оно, што је казао г. Рибарац.

Ја сам у првоме моме говору поменуо нешто о побуни али не о тополској. Поменуо сам један извештај из Драга-

чева, за време избора за уставотворну Скупштину, што је се у Гучи — Драгачеву десило.

Молим дакле да се мој говор не схвати тако погрешно.

Стојан Рибарац — Г. Тајсић је могао опазити и сам да се мој говор није тицао њега него господина, који је мало пре поменуо топлоску буну.

Панта Срећковић — Ја, господо, и браћо, нисам правник или зналац у параграфима, али ћу да напоменем неколико речи о томе, како ја мислим о овоме послу.

Моје је убеђење да све казни, које се на свету изричу, изричу се за то, што зло човек ради, што *злу намеру* има. Ако когод хоће да брише ово „злонамерно", онда он може кога хоће да казни, кад год хоће и зашто год хоће.

Дакле захтева се зло дело а не тек како коме падне на памет ватај и казни човека. Друго је оно што је предложио г. Паја Вуковић: он предлаже да кад усљед њих буду донесене законодавне одлуке." Тим је ограничено свако кажњење без зле намере и са свим је право да се избришу те речи, па онда да примимо овако како ће и најбоље бити.

Потпредседник — Објављујем да је претрес свршен. Гласаће се о предлогу г. П. Вуковића, који је примио и г. Председник министарског савета. Предлог г. П. Вуковића гласи овако: (чита. Види страну 429). Је ли вам разумљив предлог? (Јесте). Стављам на гласање. Ко је за предлог г. Вуковића, нека седи; ко је противан, нека устане? (Сви седе). Објављујем да је Скупштина усвојила предлог г. П. Вуковића.

Известилац чита последњи став члана 2: „Овим правом оптужбе могу се послужити Краљ и Народна Скупштина за 4 године од како је дело учињено".

Потпредседник — Прима ли Скупштина предложену тачку? (Прима).

Са овим је свршен први члан.

Известилац чита члан 3.

Потпредседник — Ко је за то да се члан 3 прими, тај нека изволи седети; ко је противан нека устане? (Сви седе) Објављујем да је Скупштина усвојила чл. 3.

Известилац чита чл. 4.

Потпредседник — Стављам на гласање. Ко је за то да се чл. 4 прими нека седи, ко је противан нека устане? (Сви седе). Објављујем да је члан 4 Скупштина усвојила.

Известилац чита члан 5.

Вића Радовановић — У изборном закону, који сам цео прелистао, не налази се казна ове природе, као што то ова тачка одређује. Овде се напомиње кад министар изда наредбе и покуша да спречи употребу бирачког права било појединим грађанима, било, може бити, читавим групама, те да тиме постигне успех у избору. Напоменута је само једна казна, у 122 члану изборнога закона, где се каже: кад државни чиновник или судија пропусти или одрече да изврши нешто, онда се казни до 2 године затвора. Та казна никако није слична нити одговара природи оне казне, за коју требају да одговара министар, кад изда властима наредбе у намери да спре чи право грађана, да или не дођу на избор или да не добију бирачку карту или ма шта било. С тога би је требало овде у овом закону засебно одредити, пошто је тамо нема. Пошто је тамо дакле нема, то би предложио да се овде одреди казна затвора од две до пет година. То с тога да не бисравнили поступак једнога министра са поступком чиновника, јер министров рад може да има веће штетне последице и онда казна не треба да буде равна него већа. Предлажем да се овде каже овако: „За дела предвиђена тачком 5 члана 2 овога закона министар ће се казнити затвором од 2—5 године" (Одобравање). Молим 10 посланика да ме потпомогну (Устаје довољан број).

Известилац — Према важности права грађана српских, која министар може да повреди у изборној радњи, ја примам предлог г. Виће Радовановића да казна буде од 2 — 5 год Према овако примљеном предлогу овај члан гласио би овако: (чита) „За дела предвиђена тач. 5 чл. 2 овога закона министар ће се казнити затвором од 2—5 год.

Потпредседник — Стављам на гласање. Ко је за то да се члан 5 прими са изменом Виће Радовановића нека седи, ко је противан нека устане? (Сви седе). Објављујем да је Скупштина усвојила члан 5 са изменом Виће Радовановића.

Известилац чита члан 6.

Председник министарства Сава Грујић — Господо, овај део о казнама као и цео пројект, рађен је по законима који постоје у другим земљама, а послужило се и материјалом из садашњег нашег закона о министарској одговорности. Према свима тим законима у овом пројекту узете су најстрожије казне, и нема нигде закона односно казне строжије, од оних које се овде предлажу. У овом члану узета је казна од 1—5 година — највећа, дакле казна, која се према одредбама нашега Устава и према казненом закону, који и сад важи може да одреди. Доцнијим обавештењем видили смо да та казна затвора у садашњем крив. законику може да иде и до 10 година, и по томе све што би смо могли, ослањајући се на Устав и на крив законик, овде изменути, то је, да се место 1—5 год. стави до 10 година. Молио бих Народну Скупштину да то усвоји, иначе би изгледало да оћемо да изађемо из онога што је Устав хтео. Устав кад је казао да се ове кривице казне затвором, а казна затвора иде највише до 10 година, онда према томе треба и поступити. Друкчије радећи ми би чинили нешто што није сагласно са духом Устава ни са постојећим кривичним законом и с тога молим Народну Скупштину, да ову и оваку измену прими, а не онаку као што је у првом читању усвојена. (Одобравање).

Потпредседник — Има ли довољан број посланика да потпомогну овај предлог? (Устаје довољан број).

Има реч Г. Панта Срећковић.

Панта Срећковић — Ја ћу да кажем само неколико речи о изменама у казнама како је поднето било у првом предлогу, и после како је на првом читању урађено. Мени се чини, да ове казне овако велике донеће оне исте резултате које доноси и наша порота. Ја знам толико случајева где је неки човек нешто заиста скривио, није дакле сасвим невин, порота га суди и кад дође до тога да гласају, онда поротници питају: је ли, господине, ако ми кажемо да је крив, шта ће да му буде? па вели убиће га или осудиће га на 20 год. робије. Онда поротници кажу није крив, јер сами виде у души својој да човека за таку кривицу не треба убити, или га осудити на толику робију. Дакле у души човековој усељено је, да кад види како некоме човеку хоће неправо да учине, ма да је крив, они га онда ослобођавају.

Овако дакле свака Скупштина кад има своје министре она им верује, и кад би се баш десио случај, да какав министар погреши, онда ће бити најбоље да он сиђе са министарства, да га затворе пола године, три месеца или годину дана. Главно је то, да он падне са министарства а оно друго, то му је додатак. За то ја бих молио Скупштину да усвоји првобитну казну, јер би она била најцелисходнија и најбоља и тада би било више министара кажњених, него по овом закону. Ако овај закон остане, онда ни један министар неће бити кажњен, јер ни једна Скупштина неће пристати да га затвори за ситнице о којима не вреди ни говорити.

Вића Радовановић — Пре свега да одговорим г. Срећковићу, да овим чланом предвиђене кривице нису ситнице, као што он вели. Није ситница, кад један министар прекапотпише указ, којим се обустављa Устав у појединостима или целини. То је по моме мишљењу кривица, за коју би он требао да се најстрожијом казном, која може бити, казни.

Овом приликом устао сам да говорим о оној измени о онаком решењу, као што смо га примили на првом читању.

Из искуства нашег, шта је се дешавало у нашој земљи и из нашег правног осећања, какву би казну заслужио министар кад тако што покуша да учини, из тога двога ми смо били побуђени, да на првом читању тражимо већу казну и сасвим је оправдано, да се он казни највећом казном. Сад правници истичу мишљење и кажу: у Уставу се вели да се само затвором може казнити и вели, да затвор не може бити већи од 5 до 10 година, али ми велимо, да смо ми законо-

www.arhiv.rs

давно тело и ми можемо да кажемо, да затвор може да буде до 20 год. Дакле, то се може заменити са затвором, који може и овољки бити. Ја се не би никад сложио с тим мишљењем да се ова казна смањује, с тога што ја видим да су ово велике кривице за које министар, кад их учини, треба да се казни са најстрожијом казном. Да ли се то пак слаже с кривичним законником, ја не могу да кажем, јер нисам правник, али сам за то да се оставе онаке казне, као што су усвојене на првом читању.

Милош Богдановић — Мени се чини да овде на првом месту треба да се запитамо: какве последице произилазе у народу од тога, кад један министар премапотпише указ, којим се обуставља Устав у појединостима или у целини и онда тек можемо доћи до резултата, какве казне треба да се одреде за њих. Таквом њиховом кривицом дижу се у народу буне, тада се коље кум с кумом, пријатељ с пријатељем, брат с братом, тада падају главе хиљадама и крв се пролива и сад да ли је право, да проузроковач оваквог једног крвопролића буде кажњен са 10 година затвора. Ја мислим да то није право — није право с тога, што се по нашем кривичном закону један обичан грађанин, кад убије једног човека, казни смрћу, а министар који овим својим поступком учини толики покољ, да се казни само до 10 година затвора. С тога сам ја, господо, за онај предлог, којим се тражи казна и за министра као и за обичног грађанина, т. ј. да се и министар за овакав поступак казни до 20 година.

Васа Манојловић — На првом читању око овога члана била је дуга дебата и ја држим да је довољно објашњено, да ли да остане овакав члан, као што је по пројекту или по предлогу ондашње господе посланика, која су тражила да буде већа казна од оне коју предлаже г. председник министарског савета. На први поглед, кад се прочита овај члан, изгледа нешто страшно, али кад се мало боље размисли о томе и кад се баци поглед на последице које настају после обустављања Устава у појединости или у целини, онда ћемо доћи до закључка, као што је казато и на првом читању, да ни један такав министар неће бити кажњен. Неће с тога, што ако он онда успе и постигне своју циљ са тим обустављањем Устава, онда га нико неће ни казнити за то. Нема сумње, да кад би дошло до тога, да се министар казни, онда ће ту решити право јачег. Дакле, ако је контра отпор министру јачи, он се казне неће ослободити и онда министар неће одговарати по овом закону, па да ставите казну већу и од 20 година.

Ја мислим, да ми овде не можемо поставити никакву оригиналност, да уведемо нешто што нема ни у једном закону о министарској одговорности и да унесемо онакве казне, које би се противиле и одредбама уставним. Ако ми усвојимо ону редакцију, као што је на првом читању усвојена, ја је сматрам да је против уставна и за то сам противан и мислим, да би требало усвојити предлог г. министра председника, који се састоји у томе, да остане оно што је у првом пројекту овога закона изнесено.

Драгиша Станојевић — Ја бих имао да се позабавим подуже на овоме питању, ако Скупштина изволи ме саслушати.

Ја не само да имам да говорим против овога члана, као што је овде редигован, него хоћу и да објасним, ако ми се допусти, за што морам да гласам против њега.

Овде је стајала у првобитном пројекту казна од 1—5 година, а сад влада пристаје на 5—10 година. Ја тврдим да и то није довољна казна за онако страшан злочин. Ја тврдим да као посланик немам права да гласам за тако благу казну; ја тврдим да ако би гласао за таку благу казну, не би одговорио захтевима мојих бирача.

Ја нисам тако слободан при мом гласању као што на први поглед изгледа а ту ми слободу закрањује и неколико и сам Устав. Чл. 89 Устава гласи: „Сви бирачи једног округа састављају једно изборно тело, и гласају не за поједине кандидате већ за целу кандидатску листу."

Дакле гласа се *по програмима* по *странкама*. До душе Устав је сам себе потукао у члану 84, у коме се вели: „бирачи не могу давати ни народ. посланици примати заповедна упутства." Та два члана не слажу се 89. чл. вели да се посланици бирају по кандидатским листама и тиме се признаје начело партија у овој земљи. Шта су кандидатске листе то је нама познато. Кандидатске листе то су листе, које састављају људи извесних политичких начела и према тим листама бирају се посланици. У изборном закону то је још јасније речено не могу да се сетим члана, али у једном је члану речено, да при гласању представници листа имају дужност да кажу по имену којој партији која листа припада. Они имају права да кажу: ово је радикална, ово је либерална а ово је напредњачка кутија, дакле у начелу партије су признате и Уставом, а признате су и изборним законом.

Партије имају своје *програме* и ја, кад сам се *писмено* обвезао да се примам избора у рудничком округу, као кандидат радикалне странке, то значи *да се ја потписујем на радикални програм*. Ја по својој савести треба да гласам по томе програму, јер ни Устав не даје ми права да кажем: усвајам програм те и те кандидатске листе па да му после окренем леђа. Значи да се морам држати начела оних бирача и оне кандидатске листе у којој сам листи истакнут и за посланика изабран.

Кад се добро схвати чл. 89, онда се види да чл. 84 Устава не може ни у колико да ослаби чл. 89 Устава. Чим се гласа по листама, разуме се да су ту основ *начела програма* појединих партија. Мене бира радикална странка, ја сам пристао на кандидацију и изабран сам. Ја сам онда дужан да гласам у духу радикалног програма, ја сам се и морално па и написмено обвезао да гласам по начелима радикалног програма, и моја ми савест каже, да ја задану реч држати морам; и ја је ево држим, једно што хоћу, друго што, према обвези морам, јер ја се не смем неблаговремено одрећи повереног ми заповедног мандата, а најмање изненада, баш у часу кад треба гласати за закон о штампарској неодговорности.

Ја тврдим да ово, што је изнесено у чл. 6, противно је радикалном програму и да ја за то не смем да гласам. Морам претходно да проговорим неколико речи о Уставу. Молим г. потпредседника да не мисли да неће бити везе и да ћу се ја удалити од предмета о коме је реч.

Ми знамо који смо изабрани да сваки гласамо према програму своје партије радикалне и либералне и т. д. Ми знамо даље, нарочито ми радикалци, да Устав данашњи неодговара нашем програму.

Ми, знамо, да има по где што из програма, али у главном да има много ствари, које су противне нашем програму. Прилике су такве биле, да су људи и ако су били противни Уставу гласали за њ само зато, да би од своје отаџбине отклонили недогледне опасности. Са гледишта оне странке, која ме је бирала, Устав не ваља. Дужност је странке, кад тај Устав растана у поједине законе, н.пр. примењује га у поједине законе — *да тај Устав што мање слободоумније изведе а да га не изводи у горем и црњем духу, но што је сам.* У члану 6-ом предложено је било прво да се може казнити министар од 1—5, год. па је после министар пристао да се та казна незнатно појача. То је багатела за злочин, који се може да изврши и тражити од мене да ја за њ гласам, значило би тражити да гласам против моје савести и против странке, која ме је изабрала. Моја је дужност да гласам, пошто не може Устав да се измени, за оне законе, који најбоље и највећма затупљују оштрину, која је наперена против демократије и слободе у овој земљи. Кад би гласао за члан овако као што то сад министар предлаже.

Ја морам, ако ми се допусти, да проговорим неколико речи, и да наведем неколико примера из тога Устава, те да докажем, у којој мери ја морам да гледам, да закони, који на основу Устава долазе на решење, буду у што слободоумнијем духу.

Да наведем неколико примера.

Чланови Устава 79, 81, и 100 деле овај народ на три сталежа. Ја тврдим, то Устав чини. Не велим дакле, то ја,

него овај Устав дели једноставни, демократски народ српски на 3 сталежа: на сељаке, варошане и на господу, а ево како. Прошле 1890 године гласало је по званичним податцима 174.000 сељака, и у округлој цифри 12.000 варошана.

Потпредседник — Ја би молио г. говорника, да говори о чл. 6 закона о министарској одговорности, а то што говори није на дневном реду.

Драгиша Станојевић — Ја ћу учинити, што хоћете, али молим вас, да вам објасним. Ја сам то казао за то, да бих могао објаснити мојим бирачима, у којој мери ми морамо гледати, да закони које донесемо, буду у што слободоумнијем духу. То је логична веза.

Пошто налазите, да сам се удалио сувише од ствари, ја ћу онда прећи одма да говорим о закону о министарској одговорности.

Шта је то министарска одговорност? Од револуције од 1848 г. у Европи махом су заведене уставне монархије.

Од 1848 године па до данас по целој Европи спјасет је било одговорних министара, било их је хиљадама таквих, који нису никоме одговарали. Како у Европи, тако и у Србији, министарска одговорност то је илузија. Министарске одговорности нема. Ма какве гаранције давали закону, та министарска одговорност *уставним монархијама остаје илузорна.* Зашто? За то, што у уставним монархијама постоји друга једна ансурдност. То је установа, да је владалац, који има сву извршну власт у својим рукама, неодговоран и неприкосновен, а министри су његови божем одговорни. Шта је дакле? Министри раде с Круном, дакле Круна ради у договору с министрима. Међутим Круна је вазда одговарала морално ако не пред данашњим нараштајем а оно пред историјом. Од те одговорности никаква државна система не може је ослободити. Министри раде с владаоцем. Шта значи то? То значи, ако рђаво раде министри, оштете и упропасте земљу, одговара морално пред народом и историјом онај, који се таквим министрима служно, одговара владалац, па ма колико, писало на хартији, како је он неодговоран, он то сам осећа он зна да је по ред све неодговорности, на крају рачуна, најодговорнији и шта бива онда? У свима земљама Круна иде на то, кад се дође до фактичне одговорности министарске, да се министар заклони. Пошто она има власт у својим шакама, то она обично и успева. Тиме се објашњава, зашто од 1848 год. па на овамо, ма да је било врло много министара у току тих 40 —50 година, није било на делу управо никакве министарске одговорности. Било је за тих 40 год. у Европи не стотинама, већ хиљадама опаких, проданих и крвавих министара, који су противу закона радили, расипали народно имање и т. д. И ма да су се противу таквих министара дизали протести у јавноме мнењу, писале књиге, водила опозиција и јавна и тајна, ипак има само 2 — 3 случаја да су министри редовним путем били оптужени и осуђени — а то је баш толико колико и ништа. А откуд та појава? Зашто то? Зато, што је у уставним монархијама заинтересованошћу Круне министарска одговорност готово утопија. У колико је дакле теже казнити министра, у толико треба да је закон, који га казни јаснији, очигледнији и поглавито *строжији*, у опште да је такав, да се није лако министру извући испод одговорности.

Ја кажем, кад узмем ту околност у обзир, да због у овој земљи нико од министара није одговарао — био је један мали покушај, али он се лако свршио. Зато, што у уставној монархији владалац не одговара, излази да и министар фактички не одговара, јер је заштићен.

Налазим, да код нас у Србији, не треба бити штедљив и осетљив према министрима; прво зато, што незнам, да ли има у ма којој земљи у Европи, — може бити има у Азији — да су министри толико шкодили своме народу, као што су у Србији. Ја не знам, каква је то бојазан, да они не одговарају сувише. Мени се на против баш чини, да ми у Србији, требамо да будемо строжији но игде на свету.

У нас министри у опште имају извесне привилегије, на пр. код нас министар може да буде посланик, може да буде државни саветник, све то у једанпут! Он може као члан Скупштине седети овде, а као члан Државног Савета, седети у савету, и бити још краљевски министар, и као члан Скупштине, он заступа народ, као члан Државног Савета заступа државу, а као члан краљевског кабинета, заступа краљевство. — Тај човек заступа и народ и државу и краљевство — богами то је леп положај, који је осигуран са свију страна; и за једног таквог силног човека, за кога још треба и $^2/_3$ гласова у Скупштини, па да се може предати државном суду на осуду, — не треба бити особито штедљив и милостив. Мени та штедљивост према програму радикалном, никако на иде у главу.

О овој ствари једном је било говора у Скупштини, о њој се и гласало у Скупштини, и онда се дошло до закључка да је багателисање саме ствари, да није никаква министарска одговорност, ако би један министар за издају земље био осуђен само на казну од 1—5 год. затвора. Ми смо онда нашли: да је та казна мала и усвојили смо казну од 15—20 год. затвора. Сад нека господа траже, да узмемо реч натраг. *Ја моју реч натраг узети нећу и не могу*; а ко своју може натраг да тргне, нек је трза; то ми неда моја савест и радикални програм, који сам потписао и који ме је и послао овде у Скупштину.

Ја сам најтврђег убеђења, да су те казни сувише слабе, нарочито, да су слабе за оне земље, као што је Србија; и пошто је Скупштина и сама видила, да су те казни слабе, она је и усвојила, да те казни буду од 15—20 год. затвора. —

Наводи се даље, како по кривичном законику, казна затвором не може бити већа од 10 год. То није истина. Истина је само у толико, што то досад постоји у казн. законику, али то нас не веже; ми ту казну у овоме закону можемо да повисимо. То се може правнички са неколико речи доказати Кажем законик има толику исту меру, као и овај закон, кога сад доносимо, казнени закон, није нека крупна сила, нека јачина, неки господски закон, те да он има већу силу, но овај закон, кога сад вотирамо. Они су потпуно истоветни, што се законске силе тиче. Но онај је закон јачи, који је познији. Кад има два закона, који се међу собом сударају онда по правилном начелу, меродаван је онај закон, који је *позњи*ји. Кад посланици у своје један закон, они су имали све пред очима, па зато су га и усвојили и онда то значи, да овај садањи закон мења онај *ранији*.

Наш казнени закон ступио је у живот 30 марта 1860 год. Дакле без мало, пре 31 годину. Сви они, који су потписани на њему: и владалац и министри, сви су помрли; тај је нараштај изумро, а ми смо, који живимо. Они представљају прошлост, а ми садашњост. Ја не разумем, како може сад нас везивати оно, што је било пре 30 год., те да ми неможемо нешто друго у живот увести? И како ми као живи људи, да не вредимо више од оних, који су помрли?

У правној науци вреди начело, ако се какови закони не слажу, онда млађи закон, потире старији, Овим новим законом потире се онај старији. Истина, код нас је обичај да се каже при закључку новога закона: овим се законом укидају ти и ти закони; но баш и кад не би тога било, ипак један судија по правној науци, мора увек да примењује нов закон. Главно је то, да новији закон, потире стари.

Онај казнени закон, који нас хоће да спречи, старији је од овога на 30 год. И кад је законска јачина једна иста, онда овај је закон као позније јачи Ми можемо у овај нов закон да мегемо колико год хоћемо велику казну, а да се не бојимо да ће мо се огрешити о казнени закон, тим пре, што је овај закон о министарској одговорности специјалан закон, па и с тога јачи од закона, који говори у опште. И по томе можемо у овом закону о министарској одговорности метути слободно казну за министра од 15—20 год.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Одговорни уредник **Ранко Петровић**

Штампа краљ. српске државне штампарије